

Krompirjeva vojska.

(Spisal *Brinjos.*)

Po neki stari knjigi listaje sem naletel na snopič orumenelih papirjev. Na njih je bila napisana ta-le povestica, katero priobčujem vam, mali čitateljčki, v pouk in razvedrilo.

I.

V soboto popoldne, dné 15. kimovca 1737. leta po Kr., ni bilo v trgu Lembergu niti jedne žive duše pod domačimi, slamnatimi strehami. Mačke so predrzno stikale po loncih, krave so lačne mukale, in petelini so kaj oblastno korakali po dvoriščih, češ, danes smo mi gospodarji.

Na obširnem prostoru sredi trga so se namreč zbrali okrog župana in prvega sodnika, modrega očeta Jurija Mastnaka, vsi leंबरški veljaki. Prihitele so tudi radovedne ženske z objokanimi otroci v naročju, in prikrevsali so nagubani starčki, zapustivši svoj zapeček. Vegasti plot ob županovem hlevu je zasedla mladina; manjši, ki so še prodajali platno, so se vtaborili pri tleh ter odpirali svoja mala usta, vtikaje vanje umazane palce; a večji bosopetci so zlezli na preperele kole, da, nekateri predrzneži so se celó splazili bližnji, oguljeni slivi v rogovile.

Zbrali so se leंबरški modri očetje in veljaki, da izrečejo svojo pravično sodbo črevljarju Martinu Bobnarju, katerega so obdolžili, da hoče pomoriti vse Lemberžane, vse od kraja do konca.

Bobnarjev Tinče je bil sicer kaj majhna, suhotna osebeca; a močno vzbočene prsi in njegove velike žuljave roke so bile živa priča, da je prav govoril berač Podkajenec, če je dražil trške rogovileže, ki so klicali včasih na korajžo: „Petelinčki razkoračeni! Veliko groma, malo dežja. Da pograbi katerega izmej vas Bobnarjev Tinče, temu bi udarila kri iz nosa, katerega nosite po koncu, da bi se vrana vsedla nanj. Da te hencaj, ta ima klešče na rokah, a ne prstov! Škoda le, da je tako ponižen in pohleven; naj bi vas nekoliko potipal in pobožal! A on je dobra dušica, zlata dušica!“ In prav je imel Podkajenčev Miha, da je hvalil in blagroval lastnika živih klešč.

A pred nekaj leti ga je še rad pikal in zbadal s svojim nabrušenim jezikom, kadar se je le dalo. Spreobrnil se je pa berač Miha tako-le:

Neko nedeljo popoldne je sedel Bobnarjev Tinče v gostilni pri županovih; zahajal sicer navadno ni po krčmah, a še tedaj ga je srkal in vlekel tako polagoma, da je pogledal ves popoldan le jedenkrat poliču na dno. Kar vstopi med pivce berač Miha. Ko zagleda črevljarčka v kotu, zareži se na široko in se zakrohoče: „Kaj, šilo se je med pijančke zgubilo? No, tega pa še ne!

Tinče pri poliču, primaruha!
A kdo ga srka bolj, ti al' muha?“

Toda to pot jo je izkupil sitni Miha. Bobnarček švigne iz kota, pograbi zabavljivca za oguljene hlače, in ko bi trenil, je plavalo koščeno berače

mej nebom in zemljo. Da bi zamahnil Tinče v stran, pobiral bi Podkajenec svoje ude po kotih; a Tinčetovo srce je bilo premehko za tako grozovitost: skupek cunj in kostij je položil prav rahlo v kot na peč. Zaškripalo je sicer nekaj, a polomilo se je le par suhih tresek; rebra so ostala še cela. Od tega dne je bil berač Miha Podkajenec najboljši zagovornik in privrženec Tinčetov

Črevljarček Tinče je bil prav marljiv delavec; vlekel je dreto dan na dan, zdravil sosedom obutje, če je trdo kamenje oglodalo podplate, in šival tudi nove črevlje na kveder. Večkrat je naložil na zakrivljeno palico nekaj parov svoje najboljše robe in vzel za več dni pot pod noge, da je na sejmih v Šmarji in v Podčetrtku poprodal lepo obutje. A sleherno leto na cvetni teden jo je mahnil celo doli do Save, v Rajhenburg. Tu je vselej najboljše prodal svoje škornje z visokimi golenicami, kajti pokupili so mu jih savski brodniki, ki so vozili z ladjami gori proti Ljubljani. Ti ljudje so imeli vedno polne pase tolarjev, a vrh tega so prinašali raznovrstnih novic iz tujih dežel.

Ni čuda torej, da je bil Tinče tudi tisoč sedemsto sedemintrideseti cvetni teden po Kristusovem rojstvu ubral kamenite steze čez kozjansko gorovje doli do Save, kljubu temu, da so hudourniki zbok deževja silno narasli. Skupil je lep kupček srebra. Toda s tega sejma je prinesel črevljarček tudi natlačene žepe „strupa“, ki ga je dobil od brodnikov. Te „strupene“ korenine je zagrebel v zemljo ter jih črez nekaj tednov prav lepo okopal; a ko je pognalo zelenje v cvet, jih je tudi skrbno obsul s črno prstjo. To obdelovanje se je namreč naučil iz knjižice, ki mu jo je dal neki brodnik; ta njegov prijatelj ga je prejšnja leta tudi naučil in navadil na črke: in to je bilo kaj dobro, kajti izmej lemberških tržanov ni nikdo poznal teh „kavk in kljuk“.

Še-le kimovca meseca, v soboto po mali gospojnici, se je raznesla zarano po trgu grozna novica, da namerava Bobnarček zastrupiti vse, kar leze in gre; a popoldan tega dne se je že zbralo trško starejšinstvo, da obsodi hudodelca po pameti in pravici.

Ko je bil cerkovnik odklenkal večernico, potihnil je šunder in se poleglo klepetanje. Župan in prvi sodnik lemberški, Jurij Mastnak, se pogladi po zalitem, snažno obritem licu, poškili po svojem telovniku, kjer se je bliščala vrsta srebrnih gumbov, pogleda oblastno po zbrani množici in spregovori:

„Odtrjančil je zvon zdaj-le, kakor ste slišali, a odklenkati mora tudi nekemu drugemu, slavni tržani lemberški, odklenkati mu mora zadnja ura, — pravim. Vsi veste, koga mislim. Tu pred nami stoji ta grozni človek, ki nas hoče spraviti pod grudo. Prinesel je spomladi sem od Save neke korenine in jih zagrebel v zemljo. Iz njih je prirastlo zelišče, po katerem je pognal zelenkast, okrogel sad: sam „bognasvaruj“ ga je zoril. Moja žena Urška je utrgala sinoči nekaj tega ščavja in ga položila svinjam v korito. Svinjam — pravim —, ki imajo dobre želodce: celo žreblje smo našli lani v naši svinji, veste v tisti, ki je imela pedenj debelo mast; a bila je vendar še zdrava in snedna. Pojdite pa danes pogledat v svinjak! Najlepši prašiček leži za koritom, kakor je dolg in širok; mrtev je od repa do glave. Urška se je jokala, ko otrok, — to vam rečem. Kaj, ali se še spominjate, predragi

Lemberžani, kako je besedičilo to človeče od velike noči sem? „Le počakajte, — je dejal — da dozori moj krompirček! Tedaj vam napravim gostijo, da je še niste videli take. Krompirček, to vam je jed: sladka, kakor maslo, in prhka, kakor orehova potica!“ Tako in še vse lepše je hvalil pregrešni mojster smolar to zelišče. In vidite, moj prašiček je bil prvi na gostiji, moj najtežji čunkec, — pravim; kaj ne, Urška?“

Nastal je molk; Urška pa je zajavkala milo: „Oh, res, res! Že o svetem Jakobu mi je ponujal onegav mesar dvanajst tolarjev zanj. Pa mu ga nisem dala, jaz neumnežka! Huuu!“

Kar vstane Trobiš Peter, drugi trški črevljar in prvi županov svetovalc v jedni koži, v kateri se je pa že delj časa kuhala huda jeza na Bobnarjevega Tinčka, ki mu je hodil v škodo, kjer je le zasledil razpokano cokljo ali raztrgan škorenj. Kri mu je udarila v glavo, da je porudel ko purman, če mu pokažeš robec žareče barve. Ves besen je kričal: „Ubijmo tega krvopivca! Zanjko mu vrzite za vrat! Obesimo ga!“

A čudno! Le nekaj ženskih je vpilo v rog z govornikom; zbrani možaki leंबरški pa so ostali mirni: mogoče, da so jih nagnili k temu blažji srčni občutki, a dejal bi skorej, da so jih še bolj opominjali občutki v tistem delu telesa, kateri je Tinče vendarle najbolje oblačil; hudobni sosedje iz bližnje Polžje vasi so se pa nasmihali, češ, zbalii so se Bobnarčkovih klešč.

Toda, naj si že bo, kakor hoče, Tinčetu bi ta dan slaba predla, da ni vstal Podkajenčev Miha in položil zbranim Lemberžanom na srce teh-le besedij:

„Ljudje Božji! Držite pamet za repec, da vam ne uide rakom žvižgat! Povejte, ljudje Božji, komu pa je Tinče skrivil najtanjši las? Zaradi ūmazanega ščetinca pa razdirate toliko nepotrebnih besedij! Jaz pa pravim: županova svinja je zato poginila, ker je jedla ptujo, ukradeno zel. Ali vam je Tinče dal krompirjevko, mati županja, kaaaaj? — Vidite, kazen vam je sledila za petami . . . Zadela vas je šiba Božja, in prav dobro vas je ošvrknila. Pomislite, ljudje Božji, kje vam bodo neki zrastli tako lepi škornjički, tako gladke cokljice, če ne v rokah Bobnarčkovih? Ali vam bodo padale raz smrek, kakor storži? Ali se pa upate pokazati na shod k sv. Roku, ali pa na sejem v Podčetrtek v takih krevsljah, ki jih skrpa ta-le širokoustni Trobiš? A Tinče, ta pa ta! Vi še ne veste, koga imate tu v slavnem Lembergu. Sam cesar bi si dal umeriti črevlje pri Tinčetu, če bi le ne bil tako gromozemski daleč od tod. In to vam povem, ukrojil bi mu naš Bobnarček take škornje, da bi pomandral vse te širokohlačneže, te pobrite turške glave, ki mu uhajajo vsako leto v njegovo kraljestvo v škodo . . . Premislite to, ljudje Božji, premislite! — A posebno vi, oče Mastnakov, vi dobri, vi modri naš župan in sodnik! Ali je vam zraslo kurje oko v možganih, ali kaj? Kdo vam bo neki poiskal zapovedi in želje naše gospôde iz tistih čudno zverženih kljuk in kavk na papirju, če ne naš učeni Tinče? Ali naj bo suhorebri osliček tam-le v vašem hlevu za pismouka? Ta vam bo bral v enomer: i, a, i, a! Kdo nam naj tedaj iz pisanja pové, če nas kliče cesar na vojsko, ali pa nam pošilja pozdrave in prijazne besede? Torej le lepo počasi, oče županov! Pamet je le boljša, ko žamet. Ali ni res tako, ljudje Božji?“

„Res je taka, res!“ je zaorilo iz krepkih grl leंबरških.

„Prav govori Podkajenec! Ne skrunimo si rok s krvjo svojega bližnjika! Naj se zagovarja Tinče sam! Poslušajmo!“ tako so vpili razburjeni Lemberžani.

Samo Trobiš Peter je še nekaj zabavljaj Podkajencu, češ, da se boji za svoja rebra ter da so sedaj govorili strgani črevlji na Mihačevi nogi. A ko je vstal Bobnarček, da se zagovarja pred častitimi tržani, je umolknil tudi Trobiš.

Martin Bobnarjev je govoril svojim sorojakom, svojim tožnikom in sodnikom globoko v srce. „Postavljal je besede, kakor bi rožice sadil!“ so govorile še večkrat pozneje stare ženice leंबरške; pa ne, da bi bila to le prazna hvala, ne nikakor: ženice leंबरške so vedele, kaj je lepo in ginljivo, vse bolj nego suhoparno modre moške glavice.

Tega izvrstnega govora črevljarčkovega, žal, ne morem napisati od besede do besede, in sicer zaradi dveh vzrokov: prvič, ker sem bil tedaj, ko se je vršila ta pravda, star še le devet let in še torej nisem razumel vseh učenih besedij Tinčetovih, — in drugič, ker se je tedaj, ko je Bobnarček najlepše govoril, prelomil perel kol na plotu, kjer sem sedel jaz in moji tovariši, da smo nehoté napravili „živo kopico“ v koprivah pod seboj. Ker smo zagnali silen hrup in trušč, pograbil je berač Podkajenec dolgo preklo in nas otroke nagnal za županov hlev; gledali smo torej le izza voglov, kaj bode z mojstrom smolarčkom.

Spominjam se še vendar na to-le:

Ko je Bobnarjev Tinče razkladal zbranim možakom o slabih letinah pritrjevale so mu resne glave poslušalcev; ko jim je omenjal, da hoče pomagati svojim ljubljnim Lemberžanom, kimali so zadovoljno in se nasmihali; ko jim je pravil, kako po očetovsko skrbi cesar Karol za svoje ljudi, klicali so nekateri celó navdušeni „živio!“ — toda ko jih je poučeval o krompirju, katerega je prinesel neki Anglež iz novega sveta, iz Amerike, da utolaži gladlačnim rojakom, odkimavale so osivele glave leंबरške; ko jim je pravil, da so zelene jagode na krompirjevki res zelo strupene, mrmrali so previdni, modri možaki, in ko jim je naposled navdušeno hvalil debele korenine podzemljice, ki se kuhane topé v ustih kakor maslo, oporekali so mu nekateri na ves glas, na čelu vsem, sevé, Trobišev Peter.

Govorili so še vsi imenitnejši tržani leंबरški: nekateri so jo potegnili za Trobišem, a drugi so speljavali govorico na Podkajenčev mlin. Posebno hudo sta divjala proti Bobnarčku Potrcev Štefè in Drožetov Jože; grmela sta tembolj zato, ker sta se bala, da bo nova podzemeljska hrana izpodrinila uživanje vina in kruha. Za Bobnarčka se je pa potegoval osobito stari tkalec Kosonos, ki je povdarjal njegovo miroljubnost in delavnost, in hvalil črevljarčkovo bistro glavo.

Solnce je že šlo za goro in le klobuki najvišjih gor so še bili oviti v žarečo meglo zlatih žarkov. Tedaj še-le se je prenehalo posvetovanje in pretresovanje, in župan, Jurij Mastnakov, je zopet oblastno pogledal po zbrani množici ter ji naznanil sodbo trških starešin. Obsodba se je glasila tako-le:

„Bobnarjevega Martina, ki krpa in črevljari že od mladih nog tu v našem Lembergu, ni mnogo prida. Zanesel je k nam neko vražje zelišče, ki bi gotovo pomorilo vse miroljubne Lemberžane, ako bi nas ne rešila — svinja. Da bo pregrešni črevljar spoznal svojo krivdo, in da ne bo katerega iz soseščine zapeljal v smrt: zato ga obsojamo mi, starešine in sodniki leंबरški, na sramotilni kamen, kjer ga naj zasmehuje jutršni dan staro in mlado. Privežemo ga takoj sedaj in mu obesimo na hrbet poln cekar strupenega krompirja; a za stražo čez noč stala bodeta pri njem črevljar Trobiš Peter in naš čuvaj Kolenček.“

(Konec prih.)

Svetniki-ljubitelji in ljubljenci živalij.

(Po Fr. Lindenu priobčuje Jos. Volc.)

LIII.

Ko je potoval sv. *Frančišek Solan* iz Španjskega v Ameriko, se je pri Panami razbila ladija. Mnogo ljudij je potonilo. Oni pa, kateri so se še rešili, mej njimi tudi Frančišek, so na samotni obali trpeli hudo lakoto. Ob tej hudi stiski nakrat zapazijo, kako so sem od morja jeli raki lezti proti svetnikovi utici. Ko jih svetnik zagleda, se silno razveseli; prijema jih in jim prijazno govori: „Le pridite, ljubi otročiči in stvarice Božje! V srečo si štejte, da morete biti v hrano in živež svojim večjim bratom, ki lakote umirajo.“ Nato jih razdeli mej svoje stradajoče sopotnike. Tudi sicer so večkrat videli tega svetnika, kako je kar z roko lovil ribe iz vode, kadar je bilo treba.

LIV.

Nekoč sta sv. *Frančiška Solana* dva prijatelja skrivaj opazovala pri oknu frančiškanskega samostana. Svetnik je prišel po vrtu do malega ribnjaka, kjer je obstal. Sedaj potegne iz rokava svojega habita kos kruha, ga razdrobi in potrese drobtinice po razprostrti dlani, govoreč neke besede, katerih nista razumela opazovatelja. Hipoma prileti tolpa ptičev, ki se kar trgajo za prostor na njegovih prstih, da bi kavšali drobtinice z njegove roke. Dvakrat, trikrat jim to dovoli, potlej pa jim dá z drugo roko znamenje, da naj odletijo, da bi mogli priti še drugi na vrsto. Ko je bilo vse pozobano, je Frančišek pokleknil, roke položil križema na prsi in gledal proti ptičkom na drevju, premikaje svoje ustnice. Opominjal je namreč ljube živalice, naj se sedaj ž njim zahvalijo Stvarniku, da so se nasitile. Nekaj časa so bile ptičice kar tiho in se niso ganile z mesta. Ko je pa svetnik skončal svoj nagovor, so se oglasile in skupno prepevale kakor za stavo; veselo petje je še-le pohnahalo, ko je svetnik vstal in se vrnil v svojo celico. Sedaj so se tudi ptički polagoma razgubili na vse strani.